

Gransking á altjóða støði

Tað er gott at vit nú endiliga fáa sett orð á hvussu landsstýrið ætlar at seta fíggarligar og bygnaðarligar karmar fyri granskingina. Men hvat gera vit inntil einskiljingarnar og nýggi bygnaðurin við Føroya Vísindaráði er komin uppá pláss?

Rúna Hilduberg

Gransking er ein iløga - ikki ein útreiðsla

Sambært hagtølum, sum Granskingarráðið júst hevur framleitt, nýtti tað almenna í 2003 gott 50 mio. kr. til gransking og menning. Hetta svarar til 0,5% av BTÚ. Tað almenna nýtir sostatt munandi minni upphædd enn hini Norðurlondini til gransking og menning, men trupulleikin hjá okkum er harumframt, at privata vinnan so at siga hvørki tekur lut í fíggingini ella sjálvari granskingini. Samanlagt førir hetta við sær, at okkara nýtsla er langt aftanfyrir hini Norðurlondini. Sambært landsstýrinum er málið, at í 2015 verður 3% av BTÚ nýtt til gransking og menning, harav helvtin eigur at koma frá tí privata. Inntil tá, noyðist tað almenna ganga á odda bæði fíggarliga og við byggja upp røttu karmarnar, t.e. við einum

universiteti og øðrum granskingarstovnum, sum skulu verða væl fyri fakliga og fysiskt. Tað almenna má vísa tí privata, at gransking loysir seg, at gransking er ein iløga - ikki ein útreiðsla. Henda hugburðsbroyting kemur ikki av sær sjálvum, og tað almenna má ítøkiligera henda hugburð við at bera ein nógv størri part enn helvtina av iløgunum tey komandi 10 árin.

Vit gleða okkum um nýggja grunnin til at fígga gransking og menning, sum fær upp til 1 mia. kr. í innskoti frá einskiljingunum. Tað fer at koma væl við. Vit hava tó longu sum er fleiri almennar grunnar við sama endamálið, sum seinastu árin stóðugt eru skornir niður - 30% í mun til 2003. So hvat gera vit, meðan vit bíða eftir milliardini?

Tað er rætt at hugsa langsiktað, tá tað snýr seg um gransking, men vit mugu ansa eftir at tíðin ikki rennir frá okkum, um vit seta okkum sum mál, at granskingin í Føroyum skal vera á altjóða støði. Og tað málið eiga vit seta okkum, einki annað er nøktandi.

Altjóða støði krevur førleika

Tá talan er um gransking á altjóða støði krevst, at tey ið skulu gjøgnumføra verkætlanina, hava fakligan førleika svarandi til í minsta lagi eina ph.d. útbúgving. Tað tekur 3 ár at útbúgva hesi fólkinu aftaná lokna kandidat-útbúgving, og tey skulu hava altjóða royndir fyri at klára uppgávuna. Lat okkum siga, at vit bera okkum skjótt at við einskiljingunum, so kunnu tey fyrstu byrja á sumri 2008. Tey verða liðug á sumri 2011, og so er ikki leingi til 2015. Skulu vit klára at nýta 300 mio. kr. um árið til gransking og menning á altjóða støði í 2015, eru vit tí noydd at byrja beinanvegin innan fyri verandi karmar og seta neyðugu orkuna av longu nú komandi árin. Annars er stórus vandi fyri, at vit ikki hava menniskiliga tilfeingi til at nýta slíka upphædd til verkætlanir á nøktandi støði.

Vit hava eina stóra uppgávu framman fyri okkum at útbúgva hesi fólkinu, og tað hastar. Vit hava ikki tíð at bíða - 2015 er ikki langt burturi. Innanfyri

FArne Thorsteinsson, fyrrverandi stjóri á Føroya Fornminissavni, vildi hava at vita grundgevingarnar fyri at leggja allar stovnarnar, sum enda við »savn« saman í ein stovn. Men svarið fekk hann ikki...

Mynd: Eiríkur Lindenskov

– Tað er rætt at hugsað langsiktað, tá tað snýr seg um gransking, men vit mugu ansa eftir, at tíðin ikki rennir frá okkum, um vit seta okkum sum mál, at granskingin í Føroyum skal vera á altjóða støði, segði Rúna Hilduberg

Mynd: Eiríkur Lindenskov

verandi karmar útbúgva vit 3 ph.d. í meðal um árið. Skulu vit upp á sama støði sum t.d. Ísland, skal hetta talið økjast til minst 8 ph.d. um árið.

Altjóða samstarv

Vit kunnu samstundis nýta orku til at gera brúk av tí tilfeingi vit longu hava. Tað eru 60 føroyingar við ph.d., sum starvast í føroyum og uttanlands. Harumframt eru 20 undir útbúgving og verða liðug komandi árin. Lat okkum bjóða teimum góðar umstøður og fígging til verkætlanir, so tey kunnu vera við til at menna okkara granskingarumhvørvi fram til 2015.

Ein upplagdur møguleiki at gagnnýta hetta tilfeingi er, at Føroyar fáa atgongd til ES rammueftlanina fyri gransking. Tað snýr seg bæði um at uppbyggja fakliga førleikan, soleiðis at granskingin í Føroyum verður á altjóða støði, og um at fáa atgongd til nýggja vitan. Sum stóðan er í dag, kunnu føroyingar bert luttaka í verkætlanum sum undirveitarar, t.e. ikki sum partnerar, og bert um tað er altavgerandi fyri verkætlanina, at føroyingar eru við. Hetta avmarkar okkara luttøku, og førir við sær, at vit ikki kunnu luttaka í verkætlanum eftir egnum vali. Teir føroyingar, sum hava luttikið í ES-verkætlanum sum undirveitarar, hava tó fingið nógv burturúr fakliga, og ikki minst hevur tað ført til, at ávísir granskarar hava fingið altjóða

viðurkenning á sínum øki. Arbeiðið við nýggju rammueftlanini, sum er sjeýnda í røðini, er langt síðani byrjað, og skulu vit gera okkum vón um at sleppa við, mugu vit arbeiða skjótt.

Yvirskipaður granskingarpolitikkur

Vit gleðast um, at løgmaður hevur boðað frá, at Føroya Vísindaráð verður sett á stovn, ið skal orða yvirskipaða granskingarpolitikkinn, raðfesta og veita fíggartrygd. Royndirnar higar til, har aðalráðini hvør í sínum lagi hava gjørt sínar raðfestingar, hevur vegna vantandi samstarv og manglandi yvirskipaðan granskingarpolitikk, gjørt tað ilt at meta um, hvussu tað hevur eydnast at fáa gagn av teimum iløgunum, sum landið hevur gjørt innan økið. Eingin ivi er um, at einstakar verkætlanir kunnu føra til góð úrslit, men nógv meira kundi fingist burturúr, um arbeiðið var miðvísari. Vit eiga at leggja dent á øki, har vit hava serligan førleika og tilfeingi at gera rannsóknir og veruliga kunnu gera okkum galdandi á altjóða støði.

"Those that make things happen"

Ein viðurkendur granskari innan marknaðarføring, Philip Kotler, hevur sagt: "There are three types of companies: Those that make things happen, Those that watch things happen and Those

that wonder what happened". Í løtuni tosa vit og kjakast um gransking, vit royna at seta okkum mál og seta karmar upp. Tað er gott, og tað eigur at vera soleiðis í einum demokratiskum samfelagi. Vit eru í eini læruprosess, har tað tó er heilt avgerandi, at allir áhugabólkar vera hoyrdir og tiknir við uppá ráð. Í felag mugu vit finna fram til hvørji øki skulu raðfestast, hvar vit hava serligan førleika og tilfeingi og lýsa hvønn leikkut tað almenna og tað privata skulu hava. Nú er tíðin komin til, at vit seta handling aftanfyrir orðini og taka tað privata við, annars er stórus vandi fyri at vit enda sum "Those that wonder what happened".

Lat okkum seta okkum sum felags mál at granskingin í Føroyum skal vera á altjóða støði og útfrá hesi hugsjón beinanvegin í felag fara til verka at fyrireika okkum til 2015 og leggja ætlanir fyri milliardini.

